

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЦЕНТР ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

“ ___ ” _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»

за магістерською програмою професійного спрямування

«Державні та муніципальні фінанси»

на тему: «ДЕРЖАВНИЙ БОРГ УКРАЇНИ: МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ТА
ОБСЛУГОВУВАННЯ»

Виконавець

Студентка ЦЗФН

Стовпак Ольга Олегівна

(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник

к.е.н., ст. викладач

Коцюрубенко Ганна Миколаївна

(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Одеса 2017

АНОТАЦІЯ

Стовпак О.О. «Державний борг України: механізм управління та обслуговування»

кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступення магістра зі спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» за магістерською програмою «Державні та муніципальні фінанси»
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2017 рік

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є державний борг України, механізм його управління та обслуговування.

У роботі розглядаються теоретичні основи формування державного боргу України, механізм управління та обслуговування.

Проаналізовано передумови формування державного боргу, динаміка внутрішнього та зовнішнього державного боргу. Узагальнено та проаналізовано зарубіжний досвід щодо управління державним боргом у розвинених країнах світу.

Запропоновано на підставі проведеного аналізу та з урахуванням зарубіжного досвіду напрями удосконалення боргової політики України.

Ключові слова: державний борг, механізм управління боргом, боргова безпека, дефіцит бюджету.

ANNOTATION

Stovpak, O.O. "State debt of Ukraine: management and service mechanism" this is for the degree of educational stupenda master's degree in "Finance, banking and insurance" in the master's program "public and municipal Finance"
Odessa national economic University
Odessa, 2017

Qualifying work of the master consists of three sections. The object of study is the state debt of Ukraine and the mechanism of its management and customer service.

The paper examines theoretical bases of formation of public debt of Ukraine, the mechanism of management and maintenance.

Preconditions for the formation of public debt, the dynamics of domestic and external public debt. Compiled and analyzed foreign experience of public debt management in developed countries.

Proposed on the basis of the analysis and taking into account foreign experience directions of improvement of debt policy of Ukraine.

Key words: public debt, quality debt management, a debt security, the budget deficit.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ	7
1.1. Економічна сутність та класифікація державного боргу.....	7
1.2. Механізм управління та обслуговування державного боргу.....	14
1.3. Нормативно-правове забезпечення механізму управління та обслуговування державного боргу.....	23
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА ТА ПРОБЛЕМАТИКА УПРАВЛІННЯ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ В УКРАЇНІ	32
2.1. Моніторинг показників боргової стійкості в Україні.....	32
2.2. Оцінювання стану формування та обслуговування державного боргу України.....	42
2.3. Аналіз дефіциту Державного бюджету як передумови формування державного боргу	52
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ В УКРАЇНІ	61
3.1. Світовий досвід управління державним боргом.....	61
3.2. Напрями підвищення ефективності механізму управління державного боргу	70
3.3. Шляхи зменшення дефіциту державного бюджету України.....	78
ВИСНОВКИ	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	87

ВСТУП

В умовах формування та функціонування ринкової економіки значно посилюється роль та значення такого компонента державних фінансів як державний борг. Гострою фінансовою проблемою є державний борг для України. В структурному плані він поділяється, як і в інших країнах, на державний внутрішній та зовнішній державний борг. Внутрішній борг держави становить собою заборгованість уряду по державних цінних паперах, по невиплаті заробітної плати у всіх галузях народного господарства, взаємозаборгованість підприємств між собою і державі, боргу держави підприємствам за продукцію. Державний борг деформує економіку, гальмує розвиток реальних економічних процесів і в кінцевому рахунку не дозволяє ефективно розвиватися країні. Великий тягар лягає на державний бюджет. Він постійно знаходиться у кризі, яка чим раз більше поглиблюється. Це й зумовлює формування в Україні значної частини внутрішнього боргу, який дедалі більше зростає.

Найболючішою проблемою фінансової системи України впродовж останніх років є критичний стан державного боргу, оскільки зростання до загрозливих параметрів боргового навантаження, надмірне залучення коштів на недосить вигідних умовах поряд з неефективним їх використання сприяють вразливості економіки до різнофакторного впливу та відчутно гальмують її розвиток країни. Тенденція до зростання державного боргу України простежується упродовж вже декількох останніх років, її визначають високі валютні ризики зовнішньої заборгованості, нестабільна ситуація з рефінансуванням боргів попередніх років, а також тиск боргових виплат на державні фінанси. Оскільки державне запозичення розглядається як важливий засіб розв'язання бюджетних проблем та стимулювання темпів соціально-економічного розвитку країни, то лише трансформація боргової політики може підвищити фінансову стійкість й рівень боргової безпеки, що сприятиме економічній міцності країни. Мінімізація критичного впливу у фінансовій сфері

на соціально-економічний розвиток країни великою мірою досягається виваженістю бюджетно-податкової, грошово-кредитної, валютно-курсової та боргової політики, важливими складниками якого є, зокрема, ефективне прогнозування, аналіз та оцінка боргових ризиків та ефективне управління ними.

Актуальність обраної теми обумовлюється тим, що проблема державного боргу та пов'язаних з ним наслідків є досить актуальними для України. Значний обсяг державного боргу який сформувався за період незалежності негативно впливає на економічну ситуацію в країні, а обслуговування боргових зобов'язань створює навантаження на державний бюджет. Вирішення проблеми залежності держави від запозичень, а також пошук альтернативних шляхів залучення коштів являється першочерговим завданням боргової політики України.

Теоретичні основи державного боргу та управління розроблені в фінансовій літературі. Серед західних економістів важливий внесок в дослідження цієї теми зробили: Д.Рікардо, А.Сміт, Дж.Кейнс, А.Лаффер, А.Лернер, Р.Масгрейв, М.Фрідман. Важливе місце в дослідженні цієї проблеми займають праці українських вчених: О.Д.Василика, А.С.Гальчинського, Г.Н.Климка, В.М.Суторміної, В.О.Степаненка, В.М.Федосова, В.М.Федоренка.

Метою роботи є дослідження основних тенденцій та специфічних особливостей формування державного боргу України, а також розробка рекомендацій щодо удосконалення механізму його управління та обслуговування.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні задачі:

- 1) дослідити економічну сутність та класифікацію державного боргу;
- 2) розкрити сутність та нормативно-правове забезпечення механізму управління та обслуговування державного боргу;
- 3) провести моніторинг показників боргової стійкості в Україні;
- 4) оцінити стан формування та обслуговування державного боргу в Україні;
- 5) виявити вплив дефіциту бюджету на стан формування державного

боргу;

6) узагальнити світовий досвід щодо управління державним боргом;

7) обґрунтувати пропозиції щодо напрямків удосконалення механізму управління та обслуговування державного боргу в Україні.

Предметом дослідження є економічні відносини, які утворюються між державою та її кредиторами, в результаті чого формується державний борг та здійснюється його управління і обслуговування, а об'єктом є процес управління та обслуговування державного боргу України.

Методи дослідження. Методологічну основу дипломної роботи складає діалектичний метод наукового пізнання, системний та комплексний підходи до вивчення теоретичних аспектів утворення та управління державним боргом, у межах якого, в роботі використовуються методи аналізу та синтезу, статистичні прийоми групування, метод графічного зображення.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти України, які регламентують існуючу систему державного боргу, матеріали Міністерства фінансів України, Державного комітету статистики України, дані статистичних щорічників та інформаційно-аналітичних бюлетенів, наукова монографічна література, статті вітчизняних та зарубіжних вчених тощо.

Публікації та апробація результатів дослідження. Результати дослідження, що були проведені в магістерській роботі, викладені в науковій статті «Державний борг України: проблематика управління та обслуговування», яка опублікована у студентському збірнику кафедри фінансів, освітлені під час участі у студентській науково-практичній конференції «Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання: сучасний стан та перспективи» (ОНЕУ, 20-24 листопада 2017 року).

ВИСНОВОК

У дипломній роботі досліджено основні тенденції та специфічні особливості формування державного боргу України та реалізації механізму його управління та обслуговування, а також розроблені рекомендації щодо удосконалення механізму його управління та обслуговування.

1. Державний борг – це загальна сума непогашеної заборгованості держави, як за внутрішніми так і зовнішніми запозиченнями, а також наданими гарантіями. Економічна сутність державного боргу виявляється через такі його функції, як фіскальна та регулююча. Державний борг складається з двох частин залежно від сфери розміщення, а саме внутрішнього та зовнішнього боргу. Крім того, класифікувати державний борг можливо за наступними ознаками: ступеню охоплення державних боргових зобов'язань; позиція уряду держави щодо накопичення державного боргу; обов'язків держави перед суб'єктами економіки; форма залучення коштів; залежно від джерел, із яких здійснюються запозичення; за валютою залучення; залежно від терміну залучення коштів.

2. Обслуговування державного боргу – це комплекс заходів з погашення позик, виплати процентів по них, уточнення і зміни умов погашення випущених позик.

Управління державним боргом – це сукупність заходів держави з виплати відсоткових доходів кредиторам і погашення позик, зміни умов уже випущених позик, визначення умов і випуску нових позик. Проблема управління державним боргом полягає в забезпечення платоспроможності держави, реальних джерел погашення державного боргу. Під час управління державним боргом, передусім зовнішнім, треба шукати варіанти, які б мінімізували втрати для держави і населення.

Фінансова діяльність держави – це засіб для її існування та розвитку. В силу певних обставин, не обов'язково надзвичайних, держава утворює борг, який повинна обслуговувати, погашати та здійснювати управління ним. Без

сумніву, тенденції законодавчого та нормативно-правового регулювання формуються під впливом положень основного закону.

До правових принципів безпосередньо у сфері формування, обслуговування, погашення та управління державним боргом належать:

- а) загальні правові принципи, що можуть бути відображені у Конституції, які впливають на виникнення та перебіг відносин у сфері державного боргу;
- б) галузеві – фінансово-правові принципи;
- в) інституційні принципи державного та муніципального боргу.

3. Одним із ключових показників боргової стійкості країни, що характеризує рівень боргового навантаження на економіку держави та її платоспроможність є відношення загальної суми зовнішнього боргу до валового внутрішнього продукту, що визначає можливість країни без особливих труднощів обслуговувати свій зовнішній борг. Граничне значення якого встановлено на рівні 50 %.

Аналіз стану боргової сфери дає підстави стверджувати, що характерним викликом останніх років стала тенденція до надмірного зростання рівня боргового навантаження: якщо у 2012 році рівень зовнішнього боргу до валового внутрішнього продукту складав 14,82 %, у 2013 році рівень боргу складав 15,34 % ВВП, то в 2014 році відповідний показник був 31,02 %, а за підсумками 2015 року сягнув по відношенню до ВВП 47,16 % та майже наблизився до порогового значення 50 %, це означало, що Україна майже не може обслуговувати свій зовнішній борг. У 2016 році зовнішній державний борг по відношенню до ВВП становив 43,7 %.

4. Загалом державний та гарантований державою борг зріс у 4,3 рази у гривневому еквіваленті (з 515,5 млрд.грн. у 2012 році до 2227,1 млрд.грн у 2016 році) і майже у 1,4 разів у дол. США (з 66,2 млрд.дол. у 2012 році до 92,8 млрд.дол. у 2016 році).

Тенденцією, абсолютно без винятків, можна вважати щорічне зростання державного та гарантованого боргу України. Роками найбільш інтенсивного боргового зростання можна назвати 2014-2015 рр., які характеризуються

наслідками загострення економічної нестабільності країни внаслідок високих валютних ризиків запозичень та значного боргового навантаження на бюджет.

Зазначимо, що відповідно до структури державного боргу України гарантований борг має загальну тенденцію до скорочення. Це може свідчити про зниження боргової ліквідності держави, що означає не здатність країни відповісти за своїми борговими зобов'язаннями у разі настання дефолту.

У такому стані Україна приходить до кардинального повороту в економічній політиці, в тому числі і в фінансово-економічній сфері, після зміни влади внаслідок трагічних подій зими 2014 року. 2016 рік знаменуються найгіршими та найгострішими для національної економіки. Результатами різкого зростання дефіциту бюджету та нарощення боргових зобов'язань у літку 2015 року мав стати технічний дефолт. У даному випадку фінансовим помічником виступив МВФ з метою підтримання української економіки, адже обвал хоча б однієї економіки може стати наслідком негативних зрушень у міжнародному масштабі. Рівень державного боргу у 2016 році, який складає 93,4 % від номінального ВВП – рекордний показник для України за усі роки незалежності.

5. Протягом останніх років в Україні зберігається дефіцит державного бюджету, який, у першу чергу, зумовлений недостатніми надходженнями, викликаними економічною кризою та нестабільною політичною ситуацією в країні. Найбільшу суму дефіциту державного бюджету отримано у 2014 році, що свідчить про неефективну політику щодо управління формуванням доходів та видатків бюджету. Дещо менший дефіцит державного бюджету спостерігався в 2015 році, проте в 2016 році знову відбувається зростання його суми.

Дефіцит державного бюджету у 2016 році склав 70,1 млрд. грн., що становить 83,8 % граничного обсягу встановленого Законом про Державний бюджет України на 2016 рік. Порівняно з 2015 роком дефіцит державного бюджету збільшився на 24,9 млрд. грн. У 2016 році бюджетно-податкова політика набула стимулюючого характеру і зробила свій внесок у відновлення економічного зростання в країні.

Протягом останніх 2 років доходи бюджету зростають разом із дефіцитом бюджету, причому останній зростає швидше, ніж доходи. Кредити міжнародних організацій лише збільшують дефіцит за рахунок нарощування зовнішнього державного боргу, що не є позитивною тенденцією дохідної частини бюджету.

6. Базуючись на дослідженні зарубіжної практики врегулювання боргової проблеми можна виділити такі напрями удосконалення механізму регулювання державного боргу:

а) визначення та законодавче закріплення напрямку боргової стратегії, зокрема щодо співвідношення внутрішньої та зовнішньої складової державних запозичень;

б) створення агентства з управління державним боргом, що підзвітне міністерству фінансів та зорієнтоване на управління ризиками боргової діяльності;

в) розробка та впровадження середньострокової програми регулювання державного боргу як елемента будови ефективної системи планування державної заборгованості.

Складовою системи регулювання державним боргом має стати боргове планування, що органічно поєднане та здійснюється на основі єдиної методології з бюджетним та макроекономічним плануванням.

7. Напрямки щодо удосконалення механізму управління та обслуговування державного боргу в Україні є наступні:

а) формування та імплементація середньострокової ризикорієнтованої Стратегії управління державним боргом України за активної взаємодії та координації дій Уряду, Національного банку України, Міністерства фінансів України, Державної служби фінансового моніторингу України та НКЦПФР щодо забезпечення комплексного механізму досягнення безпечного рівня боргового навантаження.

б) підвищення ефективності боргової політики України.

в) здійснення переходу до політики децентралізації залучення боргових коштів на внутрішньому ринку з розширенням прав місцевих органів влади.

г) удосконалення боргової політики щодо надання державних гарантій.

д) активізація розвитку вітчизняного фінансового ринку як елемента цілісної фінансової системи та зниження вартості державних запозичень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Доліновська О.Я. Економічна природа та сутність державного боргу /О.Я. Доліновська// Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету – 2013, – 130-134 с.
2. Пасічний М.Д. Дефіцит державного бюджету в умовах трансформаційної економіки України /М.Д. Пасічний// наукові праці НДФІ 1. – №46 – 2014, – 376 с.
3. Ривак О. С. Державний внутрішній та валовий зовнішній борг України /О. С. Ривак// Науковий вісник БДФА. Економічні науки: зб. наук. праць / Міністерство фінансів України, Буковинська державна фінансова академія; гол. ред. В.В. Прядко. - Чернівці – 2012, – 568-584 с.
4. Оспіщев В.І. Фінанси: курс для фінансистів: навч. посібник /В.І. Оспіщев - К.: Знання – 2013, – 567 с.
5. Юрій С.І. Фінанси: підруч. / С.І. Юрій, В.М. Федосов – К.: Знання, – 2012, – 611 с.
6. Василик О.Д. Бюджетна система України: підруч. / О.Д. Василик, К.В. Павлюк - К.: КНЕУ – 2014, –346 с.
7. Василик О.Д. Державні фінанси України: підруч. / О.Д. Василик, К.В. Павлюк - К.: ЦНЛ – 2013, – 425 с.
8. Василик О.Д., Павлюк К. В. Бюджетна система України: Підручник. - К.: Центр навчальної літератури – 2012, – 16-24 с.
9. Боринець С. Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини: підручник / С.Я. Боринець. – 5-те вид., переробл. і доповн. – К: Знання – 2012, – 582 с.
10. Перехідна економіка: підручник / за ред. В. М. Гейця. – К.: [б.в.] – 2013, – 591 с.
11. Підлісна О.А. Державний борг України: причини виникнення, засоби регулювання та шляхи зменшення / О.А. Підлісна, Р.В. Кибал // Сучасні проблеми економіки і підприємництво – 2015, – 59-62 с.
12. Терещенко В.Л. Державний борг України: сутність, соціально-

економічні наслідки, перспективи оптимізації / В.Л. Терещенко // Економіка і регіон – 2012, – 59-62 с.

13. Терещенко В.Л. Проблема управління державним боргом України / В.Л. Терещенко // Економіка і регіон – 2012, – 59-62 с.

14. Крикунова В.М. Державний борг України: обсяг, динаміка, структура / В.М. Крикунова, К.М. Данелюк – 2013, – 108-110 с.

15. Пасько О.В. Економічні та політичні аспекти регулювання державного боргу: Україна і світ / О.В. Пасько. – 2012, – 86-89 с.

16. Будякова О. Анализ состояния и структуры государственного долга развитых стран / О. Будякова // Рынок ценных бумаг – 2015, – 18-24 с.

17. Козюк В. Проблема державного боргу в перехідній економіці України // Фінанси України, 2013, – 85-90 с.

18. Базилевич К. Моделювання взаємозв'язків показників державного бюджету з показниками макроекономічної динаміки // Банківська справа – 2012, – 24-29 с.

19. Кузьменко О. Організаційно-правові проблеми управління державним боргом України // Право України – 2015, – 56-58 с.

20. Сова О. Ю. Сутність та види дефіциту державного бюджету // Фінанси України – 2012, – 82-87 с.

21. Вахненко Т. Державні запозичення в Україні: підсумки 2012 року. // Банківська справа – 2013, – 21- 24 с.

22. Румянцева С. Державні цінні папери Росії. – Цінні папери України – 2014, – 17-25 с.

23. Мірошніченко І.С. Зовнішня заборгованість України як чинник впливу на економічну безпеку держави в умовах глобалізації / І.С. Мірошніченко // Облік і фінанси – 2014, –102-109 с.

24. Лісовенко В.В. Державний борг: концептуальні засади та макроекономічні аспекти / В.В. Лісовенко, Л.Я. Бенч, О.І. Бец // Фінанси України – 2014, – 7-31 с.

25. Вахненко Т.П. Державний борг України та його економічні наслідки / Т.П. Вахненко // НАН України; Інститут економічного прогнозування. – К.: Альтерпрес – 2013, – 152 с.

26. Колобов Ю. Управління державним боргом в контексті пріоритетів боргової політики України / Ю. Колобов // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка» – 2014, 18-22 с.

27. Мазур І.І. Причини фінансової кризи в умовах глобалізації / І.І. Мазур, Ю.М. Сапачук // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка» – 2014, – 9-13 с.

28. Козак Ю.Г., Лук'яненко Д.Г. Міжнародна економіка: посібник / Ю.Г. Козак, Д.Г. Лук'яненко. – 2-ге вид., переробл. та доповн. – К.: Центр навч. л-ри – 2014, – 158 с.

29. Вахненко Т. Взаємодія політики державних запозичень і грошово-кредитної політики у забезпеченні розвитку фінансової системи України / Т. Вахненко // Банківська справа. – 2013, – 82-94 с.

30. Кудряшов В. Фінансування дефіциту державного бюджету/ В. Кудряшов // Економіка України – 2014, – 52-64 с.

31. Філоненко К. М. Зовнішній борг України: аналіз динаміки та структури / К. М. Філоненко // Статистика України – 2015, – 31-36 с.

32. Мних А.М. Сучасні способи оптимізації боргової політики України для оздоровлення економіки / А.М. Мних // Облік і фінанси АПК – 2012, – 147-149 с.

33. Макар О.П. Вдосконалення системи управління державним боргом як передумови економічного зростання / О.П. Макар // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук. техн. праць. – Львів: РВВ НЛТУ України – 2012, – 284-290 с.

34. Кондрат І.Ю. Прогнозування показників державного боргу як фактора економічної безпеки України / І.Ю. Кондрат // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук. техн. праць. – Львів: РВВ НЛТУ України – 2012, – 210-216 с.

35. Куксенкова О.О. Зовнішній державний борг України: проблеми та шляхи їх вирішення / О.О. Куксенкова // Молодіжний науковий вісник УАБС

НБУ – 2014, – 36 с.

36. Вахненко Т.П. Особливості формування державного боргу та управління його складовими в період фінансової кризи / Т.П. Вахненко // Фінанси України: журнал – 2012, – 14-28 с.

37. Ярошевич Н.Б. Управління державним боргом: зарубіжний досвід та українська реальність / Н.Б. Ярошевич // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук. техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України – 2014, – 266-271с.

38. Степанова В.О. Фінансування дефіциту державного бюджету України /В.О. Степанова// Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – №2(10) – 2012, – 157-158 с.

39. Макаренко Є.В. Ефективна фінансова політика та місце бюджетного дефіциту щодо її забезпечення /Є.В. Макаренко// Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка – 2013, – 66-69 с.

40. Макаренко М. І., Дудченко В. Ю. Сутнісно-структурна визначеність механізму регулювання державного боргу // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка – 2016, – 68-75 с.

41. Черничко Т.В. Структура державного боргу України /Т.В. Черничко, С.Ф. Черничко // Науковий вісник НЛТУ України: наук. період. журнал – 2013, – 147–149 с.

42. Вівчар О.Й. Особливості управління державним боргом та методи його удосконалення /О.Й. Вівчар, М.Ю. Солдак// Вісник Національного університету «Львівська політехніка» – 2011, 371-375 с.

43. Присяжнюк О.О. Особливості управління та обслуговування державного боргу України /О.О. Присяжнюк// Вісник Хмельницького національного університету – 2012, 209-211с.

44. Губар В. Основні засади управління державним зовнішнім боргом, сформовані міжнародною практикою /В. Губар// Вісн. Нац. Академії держ. Управління при Президентові України – 2014, – 247-253 с.

45. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.

46. Державна казначейська служба України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>.
47. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
48. Світовий Банк [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator>.
49. МВФ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr>.
50. Укрексімбанк [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.eximb.com/ukr/about>.
51. Закон України «Про державний внутрішній борг України» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
52. Валовий зовнішній борг України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
53. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
54. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.imf.org>.
55. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
56. Державний борг та гарантований державою борг [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
57. Валовий зовнішній борг України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.